

Veysî'nin Sosyal Tenkit İçerikli Kasidesi

Hasan GÜLTEKİN*

ÖZ

17. asrın ünlü nasiri Veysî'nin kaleme aldığı kaside formundaki bu şiir, dönemin sosyal yaşantısına bireysel ve kurumsal açıdan ağır eleştiriler getirmektedir. 17. asrın diğer şair ve yazarlarının, toplumun içinde bulunduğu duruma dair eleştirel yaklaşımlarına benzer nitelikteki bu eleştirilerin dozu bazen çok yüksektir. Devlet yönetimindeki zafiyetleri göstermek isteyen Veysî, padişaha devlet yönetimindeki kişilerin zulüm ve keyfi davranışlarının halkın huzurunu bozduğunu belirtip, tek tek görevlerini sayarak kurumları ve yöneticilerini eleştirmektedir. Adaletin ve kanun hâkimiyetinin zalimlerin eline geçmiş olmasından duyduğu endişesinin korkuya dönüştüğünü, fakat devleti, içinde bulunduğu kötü durumdan kurtaracak adaletli bir padişahın geleceğinden umutlu olduğunu söylemektedir.

Anahtar Kelimeler: Divan edebiyatı, 17. asır, Veysî, sosyal eleştiri, kaside, adalet, toplumsal yozlaşma.

ABSTRACT

Veysî's Ode Containing Social Criticism

Famous prose writer of the 17th century Veysi had wrote this poem in the form of the qasida in which individual and institutional aspects of the period to life has brought harsh criticism. 17th century poets and other writers critical of the society about the situation similar to the dose of this criticism is sometimes very high. Veysi wants to show to sultan weaknesses in the management states, government persecution of the people and the arbitrary behavior of the public disquiet indicate whether the individual tasks are considered critical to the institutions and managers. Justice and the rule of law to be passed into the hands of the tyrant's fear has turned into concern, but the state in which to recover from the bad situation is fairly hopeful about the future of a monarch has said.

Key Words: Divan literature, 17th century, Veysî, social criticism, qasida, justice, communal degeneration.

* Yrd. Doç. Dr., Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, TDE Bölümü / AYDIN e-posta: hgultekin@adu.edu.tr

17. asrın ünlü nesir ustalarında Veysî, 1561 yılında Alaşehir'de doğmuştur. Asıl adı Üveys b. Mehmed'dir (ö.1628). Kadı Mehmed Efendi'nin oğlu ve şair Makalî Bey'in (ö. 1584) yeğeni olan Veysî, medrese tahsilini tamamladıktan sonra İstanbul'a gelerek devrin ünlü âlimleri Sâlih ve Ahmed Efendilerden ders almıştır. Divan kâtipliği, ordu-yı hümayun kadılığı ve çeşitli yerlerde de emval müfettişliği yapmış, yedinci kez kadı olarak atandığı Üsküp'te 1627-28 yılında vefat etmiştir Dönemin ünlü şairi Atâyî, Veysî'nin ölümüne bir tarih düşürmüş, ayrıca *Siyer-i Veysî* adlı eserine bir zeyl yazmıştır (Kanar 1993:308-309).¹ *Dîvân-ı Veysî, Siyer (Dürretü'l-Tâc fi-Sîreti Sâhibi'l-Mî'râc), Hâb-nâme, Münşeât-ı Veysî, Marace'l-Bahreyn fi-Ecvibe alâ-l'irâzâti'l-Cevherî, Düstûrû'l-Amel (Şehâdet-nâme), Risâle-i 'Amr b. 'Âs, Fütûh-ı Mısır, Tevbe-nâme, Gurretü'l-Asr fi-Tefsiri Sûreti'n-Nasr, Hediye-tü'l-Muhlisîn ve Tezkire-tü'l-Muhsinîn* adlı eserleri olan Veysî, nesir yazmada usta olduğu kadar şiir yazmada da usta bir şairdir (Kut 1971:169, Kanar 1986:13:308-309).

Veysî'nin bu yazının konusu olan sosyal içerikli kasidesini incelenmeye geçmeden önce, dönemin şair ve yazarlarının toplumun durumuna dair tespitlerini ve şairin yaşadığı asrın tarihî görüntüsünü belirtmek yerinde olacaktır. Veysî'nin yaşadığı dönemde, 1561 yılından ölüm tarihi olan 1628 yılına kadar 9 padişah – I. Mustafa 2 kez – ve 34 sadrazam – birkaçı 2 veya 3 kez göreve getirilip azledilmiş – devletin yönetiminde bulunmuştur (Uzunçarşılı trs. 4:339-448, 4:584-591). Kanunî döneminin bitişi ile devlet yönetiminde başlayan zafiyet, Sokulluların dirayeti ile engellenmeye çalışılsa da başarılı olunamamıştır. Osmanlı devleti, Avrupa, İran ve Rusya'da girdiği savaşımlardan mağlup çıkmaya başlamıştır. Ülke içinde başlayan isyanlar, İran ve Lehistan seferleri ile halk hayatından bezmiştir. Bunun yanında devlet yönetimine haksızlık ve rüşvetle gelenler halka zulmü artırmışlar, yetkin olmayanlar kadılık, subaşılık ve asesbaşılık gibi önemli görevlere getirilmişlerdir (Uzunçarşılı trs. 4:270-288). I. Mustafa akıl hastası olduğu hâlde 2 kez padişahlık tahtına oturtulmuş, bu arada devleti sadrazamlar ve kadın sultanlar yönetmişlerdir. II. Osman, hile ile yeniçeriler tarafından öldürülmüş ve öcünü almak isteyenler –özellikle Abaza Mehmed Paşa – isyan ederek çok sayıda yeniçeriyi katletmişlerdir. Devlet içeriden ve dışarıdan gelen baskılar sonucu zayıflamış, Bağdat ve çevresi elden çıkmıştır.²

1 Siyer-i Veysî'ye şair Nâbî de bir zeyl yazmıştır. Bu esere yazılan zeyiller tamamlanmamış yalnızca Nâbî'nin zeyli tamamlanmıştır (Kanar 1993:308-309).

2 II. Selim'in tahta çıkışından 1699 Karlofça Antlaşmasına kadarki toplumsal huzursuzluklara yol açan tarihî olaylar hakkında ayrıntılı bilgi İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın *Büyük Osmanlı Tarihi* (trs.) adlı eserinin 3. cildinde 49-54, 99-102, 133-146, 165, 223-295, 354-365, 386-393, 489-506 sayfalarında bulunmaktadır.

Avrupa'da Protestanlığın ortaya çıkması ile güç kaybeden Katolikler, toparlanmak amacıyla misyonerlik faaliyetlerini yoğunlaştırmışlar ve özellikle Osmanlı'nın zayıf yönetiminden yaralanarak devlet yönetimine kadar girmeyi başarmışlardır. Halka dindar Müslüman gibi görünüp, dine bid'at adı verilen yeni kurallar koymaya başlamışlar, dirayetsiz kadıların da yardımıyla halka şirin görünüp zulmetmişlerdir. Bunun yanında âyanlık sistemi, halka yapılan zulümlere bir halka daha eklemiştir.

17. asırda toplumda infiallere ve şikâyetlere yol açan yaygınlaşmış bozukluklar ve çarpık ilişkiler, devlet yönetiminde ve toplumsal alanda meydana gelen yozlaşmalar, dönemin çoğu şair ve yazarı tarafından çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Kâtip Çelebi, Koçi Bey, Nev'izâde Atâyî, Nergisî, Veysî ve asrın ikinci yarısından itibaren de tarihçi Naimâ ile Nâbî, Sâbit ve Seyyid Vehbî gibi şairler eserlerinde toplumsal konulara yer vermiş, aksaklıkları dile getirerek halkı ve yöneticileri uyarmaya çalışmışlardır (Yeniterzi 2000:365, Bilkan 2002:11-20). Bunlardan Nev'izâde Atâyî, hamsesinde toplumun içinde bulunduğu çöküntüyü ortaya koyarken, tenkit ettiği tiplerin toplumda yaptığı yıkımları ayrıntıları ile vermiş ve yaygınlaşan ahlaki çöküntüleri dile getirerek bu durumun eleştirisini yapmıştır (Kortantamer 1993:97, Kortantamer 1997). Nâbî de oğluna doğru insan olmayı göstermek amacıyla yazdığı *Hayriyye*'sinde toplumdaki ahlaksızlığa ve çürümeye neden olanları tenkit etmiştir (Bilkan 2002:29-36).

Nergisî'nin *Meşâkku 1-Uşşâk* adlı eserinde anlattığı hikâyelerin kahramanlarının davranışları da o dönemdeki sosyal çözölmeyi göstermesi bakımından önemlidir. Yeniçeri ağasından, din adamlarına ve esnaflara kadar her kimseden insanın, toplumun istemediği davranışları hiç çekinmeden yapması, hikâyeler aracılığı ile gözler önüne serilmiştir (Selçuk 2009:49:164-166).

17. asırdaki çıkarıcı, dirayetsiz, rüşvetle iş gören, bilgisiz, ahlaksızlıklara göz yuman ve toplum düzenin bozulmasında başrol oynayan kişilerin varlığı, dönemin birçok şairi ve yazarı tarafından ya doğrudan ya da birtakım alegorik sembollerle ortaya konurken, bu kişilerin davranışları da tenkit edilmiştir. 17. asrın mütefekkir edalı şairi Nâbî'nin, eserlerinde ve şiirlerinde dönemin toplumsal eleştirisini açık ve etkili ifadelerle dile getirmesi, toplumun her alanındaki bozulmayı ele alışı, Osmanlı toplumunun din ve adaletten uzaklaştığını göstermeyi amaçlaması bakımından dikkat çekicidir. Özellikle dürüst ve iyi yetişmiş insan yokluğu toplumsal bozulmanın en önemli nedenidir:

Bir devrde geldük ki azîzân unutulmuş
Tutmuş yerini hurd u büzürgân unutulmuş

Devleti eylediler böyle perîşân cühelâ
Nice teklîf olunur gürge mürâ'ât-ı ganem

Nâbî'ye göre sadaret makamı da *devleti yiyen kurtlar* misali kabiliyetsiz ve akılsız kişilerin eline geçtiği için devlet yönetimi zafiyete düşmüştür (Bilkan 1994:11). Ayrıca paşaların işlerini yapan ağaların, ellerindeki *buyrulduklar* sayesinde halka zulüm etmeleri, paşaya yaltaklanmak için halkın elinden her şeyini almaları konusundaki eleştiriler de Nâbî tarafından dile getirilmiştir (Kortantamer 1993:173).

17. asrın ilk çeyreğinde vefat eden şair Ebubekir Kânî Efendi'nin sosyal tenkit içerikli *Hasbihâl'*inde³ ise, âlimlerin aç ve muhtaç olduğu, cahillerin izzet görüp mevki sahibi oldukları, şairin kendi şahsında kişileştirilerek hikâye edilmiştir:

Nice âkilleri gördüm muhtâc
Serserî pâý bürehne gezer ac
Nice şehirler ki olup zâr u zebûn
Bulmamış bir giyecek köhne zübûn
Nice dûn-tab' mukallid gördüm
Ki öter tabl-ı neşâtı güm güm

Yukarıda adı geçen şair ve yazarların eserlerinde çoğu zaman İstanbul ele alınmış⁴ ve İstanbul halkının yaşam şeklindeki değişimler dile getirilmiştir. Özellikle Veysî, kasidesinin ilk beytinde doğrudan İstanbul halkına ve devlet yöneticilerine hitap ederek İstanbul'u ve halkını başrole yerleştirmiştir. İstanbul'un, devletin başkenti olmasından dolayı yöneticilere yakınlıkları, şair ve yazarların ilgi ve dikkatlerini öncelikli olarak buraya yöneltmelerine neden olmuştur. Bu ilgi ve dikkatler, belirgin bir biçimde önceki asırlara nazaran değişen ve yozlaşan yaşam biçiminin eserlerde her yönüyle ortaya konulması biçiminde eleştiriye dönüşmüş tepkilerdir. Yaşadığı yerdeki toplumsal çöküntüden rahatsız olan Veysî'nin bu kasideyi yazmış olması ve eleştirisinin dozunu yüksek tutması divan şiiri geleneğinde yadırganacak bir durum olmasına rağmen, ondan başka şair ve yazarların da bu konulara dair eserler kaleme almış olmaları şaire cesaret vermiş olmalıdır. Divanında bulunmayan bu kaside, eleştirinin yüksek dozda olması nedeniyle ve şairin

3 Kânî'nin sosyal tenkit içerikli bu mesnevisinde toplumun yalnızca bir kesiminin – âlim ve cahiller kesiminin – tenkidi yapılmaktadır (Küçük 1988).

4 ... Atâyî'nin yaşadığı yıllarda imparatorluğu kasıp kavuran temel bozuklukların önemli göstergelerinden birisi gitgide yaygınlaşan ahlak çöküntüsüdür. Bunun en çarpık örneklerini büyük şehirlerde, özellikle payitaht İstanbul'da görmek mümkündür (Kortantamer 1993:133).

yönetimden çekindiği için, şiiri divanına almamak konusunda bir tercih yapmış olmasına yorumlanabilir (Kut 1971 :170).

Veysî'nin çalışmamıza konu olan sosyal eleştiriyi konu alan sosyal tenkit içerikli bu kasidesinin en dikkat çekici yönü, kadılık makamında bulunan biri olarak, içinde bulunduğu kurumun içler acısı durumunu ortaya koyması, diğer bir ifadeyle öz eleştiri yapmasıdır. Kasidedeki eleştiriler İstanbul halkının bütününe ilgilendiren bireysel bozukluklar ve bozulmuş durumu umursamayan bireyler ile kurumlardaki bozulmalar olmak üzere üç temel çizgide verilmektedir. Bozukluklar gösterilirken çözüm yolları da belirtilmektedir, özellikle padişahın dikkati kötü duruma çekilmektedir. Veysî, bu şiiri ile toplumdaki çöküntüyü gözler önüne sermiş ve insanları uyarma görevi üstlenmiştir. Kendisi aynı zamanda bir kadı olan şair, *Hâb-nâme* adlı eserinde de işlediği, dünyadaki huzursuzlukların, adalet ve İslâm'a uymakla ortadan kaldırılabileceği görüşüne bağlı olarak, dinden uzaklaşılmasını ve dinden uzaklaşılması durumunda kıyamet günü mahşerde bütün kötülüklerin cezasının verileceği gerçeğini bu kasidesi ile de hatırlatmak istemiştir (Kut 1971:170, Kanar 1993:309).

Konu ve şekil açısından geleneksel kasideden farklı olan bu manzume⁵ kafiye özellikleri bakımından kaside formunu göstermektedir. Ancak bu şiirde nesip-teşbib, girizgâh, methiye, fahiye gibi bölümler yer almaz; sadece dua kısmı ile *taç beyit* de denilen *mahlas beyti* bulunmaktadır. Kaside ile ilgili Mehmed Çavuşoğlu'nun verdiği şu bilgiden yola çıkarak: "Herhangi bir kimseyi övmek gayesi gütmeyen, aynı kafiye düzeninde yazıldığı için kasideler arasında anılan şiirler vardır. Bunlar belli bir konuyu işleyen şiirlerdir." (1986:20), Veysî'nin bu şiirini de kaside olarak adlandırılabilir şiirler arasında saymak ve muhtevasının hicv özellikleri göstermesinden dolayı hicviyye olarak tanımlamak uygundur.

Devletin yönetimindeki aksaklıkların, toplumun her kesiminde ahlaksızlık, yolsuzluk, zulüm olarak kendini gösterdiğini anlatmak isteyen Veysî'nin, açık mesajlar hâlinde ve uyarı mahiyetinde sözlerini söylerken akıcı ve sade bir dil kullanmayı tercih ettiği görülmektedir.

5 Veysî'nin toplumsal eleştiri muhtevalı bu şiirini Fahir İz, *Eski Türk Edebiyatında Nazım I* adlı kitabının Kaside Şeklinde Manzumeler başlıklı bölümüne almıştır. Bkz. İz, Fahir (1995) , *Eski Türk Edebiyatında Nazım I*, Ankara: Akçağ Yay. , s. 117-119. Günay Kut ise bu şiir hakkında yazdığı makalesinde *kaside* terimini kullanmıştır. Yazar, kasidenin *Veysî Divanı*'nda bulunmadığını ve bulunmamasının sebebini de şairin şiirinde dönemin ahlaksızlıklarından bahsetmesi olarak göstermiştir. Veysî'nin *Hab-name* adlı eserinde de böyle toplumsal bozukluklara dair şikâyetlerin bulunduğuna değinen Kut, bu nedenle kasidenin Veysî'ye ait olmasının çok kuvvetli olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kasidenin bulunduğu nüshalar ve nüshaların bulunduğu kütüphaneler de Kut tarafından belirtilmiştir. Makalede kasidenin tam transkripsiyonlu metnini veren yazar, şiirin incelemesini ve şerhini yapmamıştır. Bkz. Kut 1971.

Mekân olarak devletin başkentini eleştirisine merkez olarak alması, parça-bütün ilişkisini göz önünde tutarak devletin her yerinde durumun aynı olduğunu göstermek istemesindedir. Şiire, İstanbul halkına hitapla başlamasına rağmen, perspektif açısından ülkenin bütünündeki duruma değinmeyi hedeflemiş, İstanbul'daki yozlaşmanın devletin her yerine de sirayet ettiğini 'Balık baştan kokar' atasözü ile şiirinin 42. beytinde dile getirmiştir:

Balık baştan kokar derler fesâduñ başı ma'lûmdur
Ne kâdir kimse bir nutka diye hâzâ kitâbullâh

Osmanlı şehir hayatının görüntülerini vermek yerine problemleri ortaya koymayı ve problemlerin ortaya çıkmasından sorumlu gördüğü şahıslara etkili bir üslupla uyarılarda bulunmayı tercih etmesi, mekâna dair tercihinin de İstanbul olması, padişahın uyarılması amacına uygundur. Yine yukarıdaki beyte benzer bir beyit de 25. beyittir:

Sırât-ı müstakîm üzre değıldir şeyh ü vâ'izler
Sapınca reh-nümâ yoldan nice halk olmasın güm-râh

Şair, şeyh ve vaizlerin sapkın ve hakikate uymayan davranışlarının halka da örnek olacağını belirterek 'balık baştan kokar' atasözünün anlamına benzer bir anlamda 'yol gösterici yoldan çıkınca ona uyanlar da yoldan çıkar' demektedir.

Şiirin ilk beytinde kullanılan uyarı hitabının, halkın doğru yola çağırılması için ve etkiyi artırmak amacıyla seçildiği görülmektedir. Tarihte zulmü ile bilinen zalim yöneticilere telmihle, halka kötülük yapanın sonunun da onlar gibi olacağı gösterilerek ibret alınması istenmektedir. Kafiye olarak seçilen -âh hecesinin ve Allah lafzının beyitlerin hemen hepsinde farklı tamlamalara girerek kullanılması da dikkat çekicidir. Sosyal aksaklıkları *kanun-ı kadime* uyulmamasına (Horata 2009:15) bağlayan şair her beyitte Allah lafzını tekrarlayarak uyarıda bulunmakta ve bahsettiği kişilere bir din adamı ve adalet mensubu olarak kesin ve açık uyarı yapmakta, yanlış yolda olduklarını hatırlatmaktadır. Uyarılarına kulak vermeyenleri de her beyitte tekrar ettiği Allah'a havale ettiğini, cezalarının mutlaka verileceğini ve adaletin bir şekilde yerine geleceğini anlatmaya çalışmaktadır.

Şair, 9-12. beyitlerde, kadıların yanlış hükümlerini *bozgunculuk tuzağı* tamlaması ile verirken şerî kurallara uymayan kararlarını da eleştirmektedir. 13. beyitten 16. beyte kadar toplumdaki ahlaksızlık ve çarpık ilişkilerden; 17 ve 18. beyitlerde devletin yönetiminde önemli mevkilere Yahudilerin getirilmesinden ve bu mevkiler için hain olmayan güvenilir bir Müslüman kişinin yokluğundan yakınmaktadır. 19. beyitten itibaren padişaha seslenen şair, onu sadrazamı konusunda uyanık olmaya çağırılmaktadır. Şair, 25. beyitte

tekrar yönünü şeyh ve vaiz gibi dinî mevki sahiplerine çevirerek, doğru yoldan sapmış olduklarını, bu nedenle de halkı irşat edemediklerini anlatır. Arif ve kâmillerin sindirilmiş olduğunu, fakat onların bu kötü gidişe dur diyeceklerini umut eden şair, 28. beyitle tekrar, imamların saçma sapan sözlerle insanları korkuttuğunu, ihlaslı olmadıkları için halkı kandırmaktan başka bir işe yaramadıklarını söylemektedir. 33-35. beyitlerde, devlet malının vezirler tarafından peşkeş çekildiği, askere yeterince para verilmediği için de askerin seferden kaçtığı ve yenilgilerin arttığı; sipahi ile yeniçerilerin birbirine düştüğü; 36-40. beyitlerde sırasıyla, paşa ve ağaların fitne ve fesada sebep oldukları; reisülküttab ve defterdarın şeytanla dost oldukları; asesbaşı ve subaşılardan hırsızlık ve yankesicilikte başı çektikleri, kadıaskerlerin rüşvetle dünyayı harap ettikleri söylenerek, devletin yönetimindeki üst mevkileri zaptedenlerin, ahlaksızlığı ve zulmü körüklediği, toplumdaki huzursuzluğun ve isyanın artmasına sebep olduğu ortaya konularak, toplumsal çöküntü şair tarafından cesaretle tenkit edilmektedir.

Şair, son beyitlerde kendisi için dua edilmesini istedikten sonra, adaletli ve cesur bir padişahın ortaya çıkacağını, devletin yönetimini, halkın içinde bulunduğu kötü durumu düzeltereğine inandığını ve umduğunu uygulamakta, halktan sabırlı olmalarını istemektedir. Veysî, toplumun içinde bulunduğu ahlaki çöküntüye kimlerin sebep olduğunu gösterirken, bir kadı olarak da uyarı görevini yerine getirmektedir. Halkın uyanık olmasının gerektiğini, dine sınırlar bu durumdan kurtulabileceklerini söylemekte ve ümitle bunu beklediğini anlatmaktadır. Şair, toplum gerçeğini realist bir yaklaşımla fesat ve ahlaksızlığa sebep olanların yüzüne vururken, padişaha gözünü açıp, olan biteni takip etmesini ve durumu düzeltmesini istemektedir.

Toplumun durumuna ayna tutan bütün şairlerin sosyal tenkit nitelikli eserlerinin, tarihin aydınlatılmasında önemli bir yeri olduğu gibi, toplumun psikolojisini vermesi açısından da değerinin büyük olduğu açıktır. Toplumsal bozulmaları eserlerinde işleyen ve özellikle durumun eleştirisini yapan şairlerin ortak tutumu, devlet yönetimine ehil olmayan kişilerin gelmesi, cahillerin âlimlerin yerini alması, rüşvet nedeniyle devletin içinde ve toplumda sosyal çürümenin çok fazla olmasına dikkat çekmek yönündedir. Bu bozulmaların nedeninin de din ve adaletten uzaklaşmak olduğu, padişah veya devletin ileri gelenlerine hatırlatılmaktadır. Veysî'nin kasidesi sosyal tenkit içerikli diğer eserlere ve şiirlere bakıldığında farklı üslup ve hitap şekliyle ayrılmaktadır. Yukarıda verdiğimiz örnek beyitlerde de görüleceği gibi toplumsal yozlaşmaya neden olan kurum ve kişiler yerilmekte, toplumun bozulmasının nedeni olan o kişi ve kurumların yanlış tutumları eleştirilmek-

tedir. Veysî ise ilk beyitten itibaren kötü ve yanlış yolda olan kişi ve kurumları uyarmakta, Allah'ın vereceği ceza ile korkutmaktadır. Padişaha uyanık olması için halkın ve devletin durumu gösterilmekte, bir an önce kötü gidişe dur demezse Allah'ın gazabına ilk önce onun uğrayacağı hatırlatılmaktadır. Veysî bu kasidede bir şairden veya münekkitten çok bir din adamı kimliği ile karşımıza çıkmaktadır.

Eyâ seslenme edatıyla başlayan kaside öncelikle İstanbul'da yaşayan herkesi içine almaktadır. Bütünden parçaya gitme prensibine göre önce bütün söylenmiş daha sonraki beyitlerde yanlış yolda olan mevki sahipleri sıralanmıştır. İslâmbol kelimesi İslâm'ın bol olduğu yer anlamıyla kasidedeki uyarının dinî nitelikli olacağını göstermektedir. İstanbul'un daha başka isimleri olmasına rağmen İslâmbol olanı bilinçli olarak tercih edilmiştir. İlk beyitteki vaiz tavrı, Veysî'nin halkı uyarmak ve bilgilendirmek için kürsüden hutbe okuyan bir din adamı kimliğine büründüğünü kuvvetlendirmektedir: "Ey İstanbul halkı gerçekleri ve doğruları görün, uyanık olup gözünüzü açın ve gaflet uykusundan uyanın, yoksa Allah'ın azabı bir gün ansızın karşınıza çıkar" diyen şair, tarihte dinden uzaklaşan kavimlerin başına gelenleri hatırlatmak istercesine kelimelerini özenle seçmiştir. Tarihî gerçekleri hatırlatarak şiire başlayan şairin amacı, durumun her geçen gün kötüye gittiğini halkın fark etmesini sağlamaktır. Bu kötü gidişe halk dur demezse, yöneticilerin yaptıklarının bedelini de toplumun tamamının ödeyeceği gerçeği dile getirilmektedir.

Toplumsal bozulmanın son haddine vardığını dile getirmek isteyen şair, mehdi inancını hatırlatmakta, mutlak *müstebit* idarecilerin hükmü altında ezilen kitleleri karanlıklardan aydınlığa çıkaracak bir kurtarıcının, yani *mehdinin* gelme zamanının yaklaştığını da (Fığlalı 1981:197) belirtmektedir. Mehdi inancı, toplumlardaki sapkınlıkların had safhaya ulaşması üzerine Allah tarafından kıyamete yakın bir zamanda yeryüzüne kurtarıcı ve insanları tekrar doğru yola ulaştırıcı olarak gönderileceği şeklindedir (Fığlalı 1981). Şair ikinci beyitte toplumun yaşayışındaki bozulmanın mehdinin yeryüzüne gelme zamanının yaklaşması kadar kötü olduğunu vurgulamak amacıyla bu olaya telmihte bulunmaktadır.

Yine 3. beyitte tarihî olayları telmih ederek Firavun ve Şeddat'ın bile bu kadar zulüm yapmadığını, tanrılık iddiaları nedeniyle sadece kendilerinin helak olduğunu fakat, İstanbul ve dolayısıyla Osmanlı toplumunun onlardan daha ileriye gittiğini ve mutlak bir azabın geleceğini hatırlatmaktadır.

Eyâ ey kavm-i İslâmbol bilün tahkîk oluñ âgâh⁶
Irişür nâgehân birgün size hışm ile kahrullâh

Kiyâmet yok mıdur dünyâdan el çekmez usanmazsız
Zamânıdur ire Mehdî nüzûl itmekde Rûhullâh

Yapup dünyâ evin vîrân idersiz hâne-i dîni
Ne Fir'avn yapdı ne Şeddâd binâlar bu şekil billâh

Çaresizlere, mazlumlara ve yetimlere yapılan kötü muamelelerin mutlaka bir cezası vardır diyen şair, *mazlumun ahı yerde kalmaz* sözünü hatırlatmakta, hatta dinin yetimleri koruduğunu, onlara yapılacak kötülüklerin Allah tarafından cezalandırılacağını söylemektedir.

Nice bî-çârenüñ zulmen yıkarsız hâtırın dâ'im
Degül mi mü'minüñ kalbi a zâlim yohsa Beytullâh
Eger biñ kerre feryâd u figânı göklere çıksa
Terahhum eyleyüp bir kez dimezsiz yerde kalmaz âh
Yetîme şefkat itmezsiz alırsız göz göre mâlın
Degül mi hâzır u nâzır buña râzı mıdur Allâh
Ne şer'ullâha tâbi'siz ne hod kânûna kâ'ilsiz
Cihânı dürlü bid'atle fesâda virdüñüz billâh
Ne dîne tapduñuz bilmem ne mezheb tuttuñuz hâşâ
İmâmlar kavline uymaz buyurmaz dört kitâbullâh

3. beyitten 9. beyte kadar şair toplumdaki bozukluklardan birkaçının sebebinin göstermektedir. Bunlar, din kurallarının aslından saptırılıp isteğe göre değiştirilmesi, yetim ve kimsesizlere zulüm edilmesi gibi dinî ve ahlaki olması bakımından din toplumunun huzuru için uyulması gereken asli yaşam biçiminin belirtilmesine yöneliktir.

Kuzât ahvâlini dirseñ ne mümkündür beyân itmek
Eger hasmuñ ise kâdî efendi yarıcuñ Allâh
Kurup bir dâm-ı tezvîri komışlar mahkeme nâmın
Kanı seccâde-i Ahmed kanı ahkâm-ı şer'ullâh
Bugün tahkîr idüp dîni idersiz hîle-i şer'î
Şefâ'at mi ider yarın size ol hak habîbullâh

6 17. asırda başlayan düzlük-yuvarlaklık uyumunda görülen ikili imla şeklinin hareketli metinlerin tespitinde uygulanabilmesi nedeniyle hareketli olmayan bu kasidenin metin tespitinde Eski Anadolu Türkçesi imlasının özellikleri göz önünde bulundurulmuştur.

Aceb münkir misiz haşri kıyâmet yohsa kopmaz mı
Size yâ ümmetim dir mi bu fi'l ile Nebiyullâh

10. beyitten 13. beyte kadar kadıların *hîle-i şer'e* başvurarak haklıları haksız gösterdiği, *dâm-ı tezvîr* (bozgunculuk tuzağı) adındaki mahkemelerinde dinî hükümlere göre değil kendi menfaatlerine göre kararlar verdiği anlaşılmaktadır. Şeriat hiçe sayılmaktadır, yalan ve rüşvet mahkemelere hâkim olmuştur. Kadılar, alıcı kuşlar gibi ağlarına düşecekleri beklemektedirler. Din adına hüküm veren bu kişilerin Allah'tan korkusu artık kalmamıştır. Şair bu beyitlerle, önce yapılan yanlışlıkları ilgili kişilere göstermekte, ardından gelen beyitlerle de hakikatten uzaklaşmalarının karşılığının neler olacağını dile getirmektedir.

Zamâne uydı nisvâna döşendi tâze oglana
Ekâbir tapdı hemyâna olup ekser 'adüvullâh
Sözine uydı Havvâ'nuñ sıyup emrini Mevlâ'nuñ
Sürildi çıkdı cennetden görüñ Âdem Safiyyullâh
Nice dostluk ider şeytân bizümle ider istigvâ
Budur mü'minlere kasdı idüpdür kâfirüñ billâh
Sitanbul kavminüñ zulmi fesâdı hadden aşmışıdur
Budur havfum yakınlarda bize ire belâ nâ-gâh

13. beyitten 17. beyte kadar İstanbul'daki ahlaksızlıklardan bahseden şair, *Sitanbul kavminin zulmü fesâdı hadden aşmıştır* diyerek toplumun içinde bulunduğu durumu gözler önüne sermiştir. Dönemin şair ve yazarlarının⁷ da eserlerinde, üstünde çok durdukları cinsel ahlaksızlıkların günlük yaşamda her yerde karşılaşılan en önemli toplumsal sorun olduğuna şiiirinde değinen Veysî, erkeklerin erkeklerle, ihtiyarların genç kadınlarla olan ilişkilerinin belaya neden olacağını ve bu belanın gelmesinin yakın olduğunu korku içinde beklemektedir.

Şairin psikolojisini de yansıtmaya bakımından beyitlerde kullanılan kelime ve tamlamalar dikkat çekicidir. Şair, olan bitenin her gün kötüyeye gitmesinden endişe etmektedir. Ansızın gelecek bir beladan korkmaktadır. Bu korkusu şiirin genelinde baskın olarak hissedilmektedir. Geçmişte Allah'ın, ahlaksızlık ve uygun olmayan yaşantıları yüzünden bazı kavimleri helak etmesi şairin ak-

7 Atâyî, *Nefhatü'l-Ezhâr* ve *Sohbetü'l-Ebkâr* adlı eserlerindeki nefha ve sohbetlerinin birçoğunda cinsel alanda görülen ahlak bozukluklarını şöyle sıralamıştır: Zina, şehvet, gayrimeşru cinsel ilişkiler, başkasının karısını kızını rahatsız etmek, yaşlı adamların genç kadınlarla evlenmelerinden doğan problemler, sevici kadınlar, dul kadınla evlenmenin sorunları, aracı ihtiyar, pasif homoseksüelliğin yaygınlaşması ve hafif meşrep güzel delikanlılar (Kortantamer 1993:90-91).

İnandan hiç çıkmamaktadır. Sürekli geçmişe dair örnekler vererek yanlış yolda olan kişileri uyarmaya çalışmaktadır.

Yahûdî gibi mel'ûnlar geçerler sadra teklîfsüz
 Kapıdan baksa bir mü'min iderler andan istikrâh
 Nedendür böyle hâ'inler emânet sâhibi olmak
 Aceb hîç ehl-i İslâmda bulunmaz mı emînullâh
 Hudâ saklar hatâlardan 'adâlet eyleyen şâhı
 Vü hem dünyâ vü ukbâda olurlar fi-emânillâh
 Bir âlây dilsüz ü mudhik ü cûceye karîn olma
 Şeyâtîn kavmine uyma degüldür fi'l-i hükmullâh
 Vezîre i'timâd itme benüm devletlü hünkârüm
 Olardur düşmeni dînüñ olardur devlete bed-h'âh
 Vezâret sadrına geçmiş oturmuş bir bölük hayvân
 Bu dîn ü devlete hizmet ider yokdur bir âdem vâh

17. beyitten 21. beyte kadar devlet işlerinde çalışacak dürüst insan bulunmadığı hemen bütün önemli görevlere Yahudilerin geçtiği ve asıl fesadı bunların çıkardığı belirtilmektedir. Toplumsal bozuklukları, bireysel ve kurumsal açıdan⁸ değerlendiren ve eleştirilerini bu yönde ortaya koyan şair, kurumlardaki ahlaksızlıkların sebebi olarak da gayrimüslimlerin önemli mevkileri zapt etmelerini göstermektedir. Gayrimüslimlerin halka karşı tavrını, *istikrah* kelimesi ile belirten şair, Müslümanların devlet kurumlarındaki işlerinin nasıl görüldüğünü ya da görülmediğini göstermek istemektedir. İş düşen bir Müslüman'a öğrenerek bakan Yahudi'ye melun sıfatını uygun görmektedir. Hain olarak düşündüğü Yahudi'nin o makama nasıl geldiği konusunda sorular sormakta, bu durumdan padişahı sorumlu görmekte, ona nasihat⁹ etmektedir. Şeytan olarak vasıflandırdığı gayrimüslim yöneticilerden sonra sözü din düşmanı olarak gördüğü vezire getirmektedir. Şairin gözünde vezirler bir bölük hayvandır. Devletin kötülüğünü en çok isteyenler de vezirlerdir. Devlete ve dine hiç yardımları ve hizmetleri yoktur.

8 Nâbî de Osmanlı toplumundaki bozukluklara dair eleştirisini bireysel ve kurumsal olarak iki ana çizgide yapmaktadır (Kortantamer 1993:155).

9 Her devirde o devrin şair ve yazarları, padişahlara adaletli devlet yönetimi ve huzurlu bir toplum için nasihatlerde bulunmuşlar, konuyla ilgili nasihat-nameler kaleme almışlardır. Türklerin İslam'ı kabul etmelerinden sonra İslamî kurallara uygun yazılan ilk nasihat-name olan Kutadgu Bilig'de de adaletli bir padişahın nasıl olması gerektiğine dair nasihatler Veysi'nin beyitleriyle benzerlik göstermektedir.

Nice feth olısar Bagdâd imâmlar eylemez imdâd
Bulardan yüz çevirmişdür azîzüm evliyâullâh
Eger bir er zuhûr itse kerâmet gösterüp halka
Aña şeytândur dirler dimezler evliyâullâh
Sırât-ı müstakîm üzre degüldür şeyh ü vâ'izler
Sapınca reh-nümâ yoldan nice halk olmasun güm-râh
Aceb gizlendi ârifler bulunmaz oldu kâmiller
Sükûta vardılar şimdi görünmez oldu ehlullâh
Mürâyîler tutup dehri sanurlar hâlîdür dünyâ
Velî her kûşede vardır nice biñ ârif-i billâh
Hemân bir hây u hûy ile yıkar câmi'leri sûff
Kanı evrâd ile esmâ kanı ihlâs-ı zikrullâh
Devâm-ı zikre meşgûl ol gönülden mâsivâ gitsün
Ki tâ pür-nûr ola kalbün tola esrâr-ı 'ışkullâh
Gerek va'z u hitâbetler gerek ders ü imâmetler
Virilmez olsa ücretler okınmazdı kelânullâh
Kanâ'at gencine vâsıl olanlar agniyâdandır
Kerâmet mülkine mâlik olanlar oldu şâhenşâh

23. beyitten 32. beyte kadar din adamları, arifler ve kâmillerin durumları anlatılmakta, cahillerin ortalıkta cesurca dolaşip saçma sapan şeylerle halkı kandırdığı, bu yüzden de âlimlerin kendi köşelerine çekilip hiçbir şeye karışmadıkları, fakat mutlaka onların kötü gidişe dur diyeceği umut edilmektedir. Bilgisiz din adamlarının, din adına yaptıklarından şikâyet eden şair, *Kur'an*'ın bile para karşılığı okunmasından rahatsızdır. Yapılan savaşların mağlubiyetle sonuçlanmasının sebebini de evliyaullahın askere yardım etmekten kaçınmasına bağlamaktadır. Manevi gücü olmayan askerin savaşlardan mağlubiyetle çıkması da kaçınılmaz olmaktadır. Ahlaksızların çoğalması nedeniyle keramet sahiplerinin görünmez olması, ikiyüzlülerin onların yerini almaya çalışması, halkta maneviyatın yok olmasına sebep olmuştur. Bu ikiyüzlüler, keramet gösteren biri olsa onu şeytan olarak suçlamaktadır. Sofi kisvesi altında mutasavvif görünenlerin de Allah'ı zikreder görünüp yaygara ile insanları kandırdığı, ihlassızca bağırıp çağırdıkları ve halka yön verdikleri dile getirilmektedirler.

Çakıldı fitne çakmağı tutışdı bes bütün dünyâ¹⁰
Nice ulaşmasun âteş begüm İslâmbol'a gâh gâh

10 *Fitne* kelimesi, Burhan-ı Kâti' Tercümesi'nde Behrâm ile ilişkilendirilmekte ve onun cariye-lerinden birinin adı olduğu belirtilmektedir. Kavga ve kargaşa anlamına da gelen bu kelime

Sepetlerde kılıç tîmâr ze'âmet oldu başmaklık
 Vezîrler hâsıdur ekserleri sultânlaruñ ey şâh
 Çalışur bir tarîk ile seferden kalmaga herkes
 Kanı bir atlanur gider gazâya fî-sebîlillâh
 Beş on akça ulûfeyle sipâhî neylesün nitsün
 Eger yeñiçeri dirseñ ne kâdir söyleñüz billâh
 Bozulmasına dünyânuñ sebeb paşa vü agadur
 Fesâd u fitneye bâ'is bulardur şübhesiz her gâh

Koçi Bey'in tımar ve zeamet sisteminin bozulmasına dair tespitlerine göre, önceleri yabancıların, ekabir ve âyanın bu sisteme dahil edilmemesine rağmen Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Acem üzerine yaptığı seferden sonra yiğitlik gösterenlere ödül olarak verdiği mirî toprakları daha sonraları ekabir arasında paylaşılmaya ve peşkeş çekilmeye başlamıştır. Tımar ve zeamet sisteminin bozulması sonucunda devletin düşmana karşı savaşacak ordusu da bozulmuştur. Asker savaşa gitmek istemez. Cihat ve gaza ruhu ortadan kalkmıştır. Sipahi ve yeniçeriler maaşlarını alamadıkları için savaşa gitmek için bahaneler uydurmaktadır. Şair, toplumun ve askerlerin bozulmasının nedeni olarak da paşa ve ağa gibi zenginleri göstermektedir.

İdinmiş kalfa İblîsi re'îs küttâb u defterdâr
 Tarîk-i şeytanatda ol degül mi bunlara hem-râh
 Eger tahsîl-i emvâlde tekâsül itseler sehven
 Azâzilveş olur i'zâz ider merdûd-ı her-dergâh

37. ve 38. beyitte defterdar ve reisülküttabdan bahsederken eleştirinin dozunun daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Şeytanla dost olan bu iki meslek erbabının her işi kendi menfaatlerine uygun olarak yaptığı, mal biriktirmede her türlü dolandırıcılığı uygun gördükleri söylenmektedir.

Cihânda hırsız u hem yankesici kim durur dirseñ
 Asesbaşı ile sübaşıdur tahkîk bilüñ billâh
 Bulardan dahı azlemdür efendüm kâdîaskerler
 Cihânı şimdi rüşvetle harâba virdiler vallâh
 Fakîr âlimlerüñ ömri geçer uzletde zilletle
 Olursañ mürteşî câhil bulursuñ izzet ile câh

çakmak kelimesi ile tamlama oluşturduğunda ise Behrâm-ı Çûbin'in öldürdüğü Türklerin kellelerinden yaptığı minare ve dolayısı ile de büyük bir faciaya işaret etmesi muhtemeldir. Böylesi bir zulmün İstanbul halkının başına da gelebileceği konusunda uyarıda bulunan şair yine tarihi bir olaya telmihle halkı yöneticilere karşı uyarmaktadır.

39, 40 ve 41. beyitlerde sırayla asesbaşı, subaşı, kadıasker ve cahillerin durumları ve toplumun bozulmasına nasıl sebep oldukları anlatılmaktadır. Yalan, dolan ve rüşvetin toplumda nasıl fesada sebep olduğu dile getirilmektedir. Güvenliği sağlamakla görevli kişilerin asıl hırsız ve yankesici oldukları söylenerek, halka gerçeği görmeleri için uyarıda bulunmaktadır. Halkın, canını ve malını emanet ettiği kişilere karşı uyarılması, toplumun içler acısı durumunun ortaya konulması bakımından dikkat çekicidir. Yine kadıaskerlik makamındaki kişilerin hüküm verirken rüşvet aldıkları, haklı ve haksızın parayla tespit edildiği, adaletin alınıp satıldığı ve insanlara yapılan bu zulmün de dünyayı harap ettiği belirtilmektedir.

Acebdür izz ü devletde cemî'an Arnavud Boşnak
Çeker devrinde zilletler şehâ âl-i resûlullâh
Huzûr-ı Hakk'a vardukda olursuz evvelen mes'ûl
Size tefvîz olunmuşdur emânetdür ibâdullâh
Nice nice Süleymânlar gelüp geçdi bu dünyâdan
Kanı cedd-i izâmuñ pes kime kaldı bu mülkullâh
Bugün adl eyleyüp halka idersün lutf u ihsânı
Yüzün ak olısar yarın makâmuñ zıll-ı arşullâh

43. beyitten 46. beyte kadar şair, insanlara öğütler verip, doğru ve dürüst olmanın faziletini söyleyerek yanlış yolda olanların cezalarını mutlaka çekeceğini hatırlatmaktadır. Veysî, devlet yönetimini Arnavut ve Boşnakların ele geçirdiğini ve Müslüman halkın da bu gayrimüslimlerin zulmü altında ezildiğini padişaha hatırlatarak duruma el koymasını, aksi taktirde mahşerde halka yapılan zulümlerin cezasını padişahın çekeceğini bildirmektedir. Süleyman peygamberin ve Sultan Süleyman'ın uzun yıllar padişahlık yaptığı hâlde devletin ve dünya malının onlara bile kalmadığını, halkın Allah tarafından padişahlara emanet edildiğini ve emanete sahip çıkmayanların büyük ceza çekeceğini söylemekte, adaletle yöneten padişahın yüzünün mahşerde ak olacağını ve cennete gireceğini anlatmaktadır. Şair, devleti adaletle yönetenlerin bu dünyada izzet, öteki dünyada da Allah'ın arşının gölgesinde huzurlu olacakları konusunda uyarıda bulunmaktadır. 'Balık baştan kokar' atasözünün anlam genişliği göz önüne alındığında şiirin genelinde, bozuklukların sebebi olarak görülen ve yine düzeni sağlayacak olanların yöneticiler olacağı tekrarlanmaktadır.

Ferâmûş itmeñüz bizi du'adan lutf idüp dâ'im
Göñül birligini eyleñ bizümle ey ricâ lullâh

47. beyitte kendisine dua edilmesini isteyen şair, kendisi gibi düşünen insanların bir araya gelip toplumun durumu düzeltmek için birlik olması gerektiğini hatırlatarak çağrıda bulunmaktadır.

Göñülde zerrece yokdur garaz vallâhi billâhi
Degül dünyâ recâ itmek kelâmum hasbeten lillâh
Kitâb-ı cifr-i Câmi'de musarrah ismile resmi
Yazılmışdur ki bir sultân hurûc ider bi-emrillâh
Garîmi olmaya anuñ Kırîmân Hân-ı sultânî
Mukâbil olmaya rûy-ı zemînde aña hîç bir şâh
Ne deñlü sa'y iderlerse bulunmaz def'ine çâre
Sunılmış cânib-i Hak'dan virilmiş aña seyfullâh
A Veysî çekme gam târîh durur elbette sâhib-sey
Zuhûr itmek mukarrerdür bi-iznillâh bi-emrillâh

Veysî, bu şiiri yazarken kişisel olarak herhangi birine karşı kını olmadığını, toplumun huzursuzluğuna sebep olan herkesi ve her durumu gözler önüne sererek gerçeği göstermek istediğini; yozlaşmış bozuk durumun düzelmesi hâlinde Allah'ın gazabından korktuğunu anlatmaktadır. Şair, Câmi'nin fal kitabında, adaletli ve eşi benzeri olmayan güçlü bir padişahın geleceğine dair işaret bulunduğunu söylemektedir. Buna dayanarak da o padişahın, içinde bulunduğu kötü durumdan devleti kurtaracağını bildiğini ve umudunu hiç kaybetmediğini dile getirmektedir. Son beyitte, şair kendisine seslenerek: *Toplumun durumu kötü olabilir ama bu kadar çok üzülmeye, mutlaka bir kurtarıcı ortaya çıkar ve toplumdaki bu bozulmanın önüne geçerek huzurlu bir ortam sağlar* diyerek kendini teselli etmektedir. Bu teselli psikolojisini, imparatorluğa olan güveni ve durumun düzeleceğine olan inancı (Kortantamer 1993:154) Atâyî'de de görmekteyiz. Dünyaya hükmetmiş koskoca bir imparatorluğun içler acısı durumunu sindiremeyen Atâyî ve Veysî umutlarının tükenmediğini, içinde buldukları her türlü olumsuzluğun mutlaka düzeleceğini, fakat yöneticilerin ve halkın ortadaki gerçeği görmelerinin gerektiğini eserleri ile duyurmaya çalışmışlardır. Aynı asrın ünlü şairi Nâbî ise içine kapanık kişiliğinden kaynaklanan ruh hâliyle, durumun düzeleceğine dair umutlarından hiç bahsetmemekte ancak duyarlı bir birey olarak belki de oğlunun şahsında halkı ve yöneticileri uyarmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak, bu kasideyle 17. asır İstanbul'unun panoramik görüntüsünü eleştirel bir gözle okuyucuya ve özellikle o dönem İstanbul halkı ve devlet

idaresinde bulunanlara hitapla ortaya koymaya çalışan Veysî, sosyal yapı ve yaşam tarzındaki bozuklukları tek tek seslendiği makam sahipleri vasfında tarif etmeye çalışırken, yaşamın her alanına sirayet eden bozuklukların düzelmemesi hâlinde Allah tarafından cezalandırılacaklarının kaçınılmaz olduğu konusunda da defalarca uyarıda bulunmaktadır. Sosyal düzenin bozulmasının sebebini din ve dinin sağladığı adalet gücündeki gevşemeye bağlayan şair, bir din adamı kimliği ile hatta bir vaiz sıfatıyla İstanbul halkını ve idareyi dinin emirlerine uygun olarak yaşamaya çağırmaktadır. Toplumdaki bozulmanın had safhaya ulaştığını, dinî inanca göre de toplumdaki bozulma had safhaya geldiğinde Mehdi denilen kurtarıcının dünyaya gelip, insanları doğru yola ulaştıracağını telmih eden şair, durumun vahametini anlatmak için de bu olayı okuyucuya hatırlatmaktadır.

Bu şiirle toplumun 17. asır İstanbul'undaki durumuna ve daha önceki yıllara göre olumsuz yönde değiştiği için huzursuzluk yaratan yaşam tarzına bir şair gözüyle edebî ve sosyolojik açıdan şahit olmaktayız. Şairlerin topluma iç içe yaşayıp gerektiğinde duruma kalemleriyle müdahale etmelerine, toplumun durumuyla yakından ilgili olduklarına ve Divan şiirinin toplumdan kopuk olmadığına bu şiir güzel bir örnektir.

Kaynaklar

- Bilkan, Ali Fuat (1994), "Devleti Yiyen Kurtlar (Nâbî'nin Bir Kasidesine Göre 17. yüzyılda Sadâret Makamı)", *Dergâh*, C. 5, S. 52, s.10-12.
- _____. (2002), *Hayrî-nâme'ye Göre XVII. Yüzyılda Osmanlı Düşünce Hayatı*, Ankara: Akçağ Yay.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1986), "Kaside", *Türk Dili-Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)*, S. 415-417, s. 17-77.
- Fırlıklı, Ethem Ruhi (1981), "Mesih ve Mehdi Inancı Üzerine (Mezhepler Tarihi Açısından Bir Bakış)", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 25, s. 179-214.
- Gibb, E. J. Wilkinson (1999), *Osmanlı Şiir Tarihi*, I-V Cilt, (tercüme eden:Ali Çavuşoğlu), Ankara: Akçağ Yay.
- Gökyay, O. Şaik (1980), *Kâtip Çelebi-Mizanü'l-Hakk fî İhtiyari'l-Ahakk*, İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser.
- Horata, Osman (2009), *Has Bahçede Hazan Vakti-XVIII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yay.
- Kanar, M. (1986), "Veysî", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: MEB Yay. C. 13, s. 308-309,

- Koçi Bey (1303), *Koçi Bey Risâlesi-Nizâm-ı Devlete Müteallik Görünceli Koçi Bey'in Râbi Sultân Murâd Hân-ı Gâzî'ye Takdîm Eylediği Risâledir*, Konstantiniyye: Matbaa-i Ebuzziyâ.
- Kortantamer, Tunca (1993), "17. Yüzyıl Şâiri Atâyî'nin Hamse'sinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Görüntüsü", *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*, Ankara: Akçağ Yay. s. 89-151,
- _____, Tunca (1993), "Nâbî'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu Eleştirisi", *Eski Türk Edebiyatı Makaleler*, Ankara: Akçağ Yay. s. 151-192,
- _____, Tunca (1997), *Nev izâde Atâyî ve Hamsesi*, İzmir: Ege Üniversitesi Yay.
- Kut (Alpay), Günay (1971), "Veysi'nin Divanında Bulunmayan Bir Kasidesi Üzerine", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1970*, s. 169-178.
- Küçük, Sabahattin (1985), "Divan Edebiyatı'nda Sosyal Tenkit: Ebubekir Kânî Efendi'nin Hasbihâli", *Türk Kültürü*, C.23, S. 262, s. 121-128.
- Selçuk, Bahir (2009), "Nergisî'nin Meşâkku'l-Uşşâk'ında Osmanlı Toplum Hayatından Yansımalar", *Bilgi*, S. 49, s.161-176.
- Tuğluk, Halil İbrahim (2008), "17. Yüzyıla Ait Harekeli İki Metinde Bazı İmlâ Özellikleri", *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S.3/6, s. 612-630.
- Uzunçarşılı, İsmail Hakkı (trs.), *Büyük Osmanlı Tarihi*, 1-6, Ankara: TTK Yay.
- Yeniterzi, Emine (2000), "Divan Şiirinde Osmanlı Devletindeki Sosyal, Ahlaki ve İktisadî Çözülmenin Akisleri", *S.Ü Uluslar arası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, 7-9 Nisan 1999, Bildiriler*, s. 361-377, Konya.